

Okouzlení olympijským maratonec dalo vzniknout košické legendě

26.9.2023 - Luboš Brabec | Česká olympijská

Maraton je mezi atletickými disciplínami výjimečný tím, že vznikl právě v souvislosti s olympijskými hrami, už v roce 1896.

Ty pro něj byly dlouho i hlavní scénou. Právě tam se jednou za čtyři roky setkávali nejlepší z nejlepších. Pravda, od konce 19. století se závodilo také v Bostonu, dnes je to významná sportovní značka, ale ještě dlouho byl pouhou lokální záležitostí. Soutěžili v něm jenom Američané a pár Kanadánů. Přesněji řečeno: Američané z východního pobřeží a pár Kanadánů.

Kuriozitou sportovního dávnověku se stala i skutečnost, že maraton měl pokaždé jinou vzdálenost. Zhruba 40 kilometrů. Jak se zrovna pořadatelům podařilo vyměřit trať. Jeden z nejdelších se konal na OH v Antverpách v roce 1920, měřil 42 kilometrů a 750 metrů.

Změna přišla až o čtyři roky v Paříži. Tehdy se rozhodlo, že maraton bude jednou pro vždy mít 42 kilometrů a 195 metrů. Jako určující se vzala vzdálenost z olympijského závodu v Londýně v roce 1908.

První „plnohodnotný“ maraton nedokončila téměř polovina startovního pole, včetně tří československých zástupců. Na vině bylo vedro – však se závod konal 13. července. Přesto jedno česky znějící jméno byste ve výsledkové listině našli. Na 18. místě doběhl Frank Thomas Zuna, syn přistěhovalců z jižních Čech, který o tři roky dřív vyhrál v Bostonu.

Tím ovšem význam závodu pro československou a vlastně i světovou atletiku nekončil. Stejně tak důležité bylo, že nadšení pětadvaceti tisíců diváků na tribunách stadionu v Colombes a údajně sta tisícovek v ulicích Paříže sledoval i Béla Baun, všestranný košický sportovec, organizátor a novinář v jedné osobě (dnes je známější jako Vojtech Bukovský, jméno si změnil po druhé světové válce). Když se vrátil domů, byl dojmy z maratonského závodu tak naplněný, že přišel s nápadem uspořádat podobnou akci také v Košicích.

Z dnešního pohledu má symboliku, že dva nejstarší (a stále fungující) maratony na světě se přímo inspirovaly olympijským děním. Bostonský založili američtí funkcionáři po návratu z Atén v roce 1896, košický našel vzor o osmadvacet let později v Paříži.

Ale nestalo se tak mávnutím ruky. I na východním Slovensku se ozývaly hlasy, že běžet tak dlouhou trať je nebezpečné, je to hazard se životy účastníků a určitě to skončí fiaskem. Proto se organizátoři raději dohodli, že 31. srpna 1924 nejprve uspořádají zkušební závod na třicet kilometrů. Dostavilo se devět účastníků, navzdory letnímu horku nikdo nezkolaboval a fanoušci doprovázeli odvážlivce potleskem.

Po úspěšné generálce padlo rozhodnutí, že první ročník Košického maratonu se uskuteční 28. října 1924, na výročí vzniku Československé republiky (tohle datum platilo až do roku 1948). Pouhých 107 dnů po skončení olympijského závodu!

Trať byla vyměřena mezi železniční stanicí v Turni nad Bodvou a hřištěm v Košických kúpelech. Závodu se směli účastnit pouze registrovaní slovenští atleti a vojáci. Nakonec se jich na startu v pravé poledne sešlo osm. Sedm jich doběhlo do cíle, jeden vzdal. Jako první protnul pásku, za nadšených ovací několikatisícového publika, domácí Karol Halla v čase 3:01:35. Druhého v pořadí za

sebou nechal o téměř pět minut, pouze první tři se vešli pod čtyři hodiny.

Maratonská premiéra se pro Košice stala velkou událostí a její úspěch pořadatele utvrdil v přesvědčení, že nadšení nesmí skončit jedním ročníkem, je třeba založit atletickou tradici. V dalších letech se závod měl otevřít nejen závodníkům z celého Československa, ale i zahraničním zájemcům. V podmínkách amatérského sportu to však ne vždy bylo jednoduché.

Hned v roce 1925 si italský běžec Bertini řekl o diety a proplacení cesty vlakem druhou třídou, takže pořadatelé museli kvůli náročným požadavkům jeho start odmítnout. Přesto dorazilo několik závodníků z Prahy i sousedního Maďarska, včetně Pála Királyiho, účastníka pařížské olympiády, který se stal prvním zahraničním vítězem.

Zatímco úvodní ročník se běžel tradičním maratonským způsobem, tedy z bodu A do bodu B, od roku 1925 se závodilo na obrátkové trati, se startem i cílem na jednom místě, což bylo praktičtější pro běžce a atraktivnější pro diváky. Později se ustálila trasa Košice-Seňa-Košice a vydržela až na drobné výjimky do roku 1989.

Košický maraton si rychle získával popularitu a ještě ve dvacátých letech přivítal i závodníky z Německa, Rakouska, Jugoslávie, k nim se brzy přidali početní Lotyši, ale také první zástupci Francie, Rumunska nebo Skandinávie.

V roce 1931 způsobil senzaci neznámý Argentinec jménem Juan Carlos Zabala, který traťový rekord překonal o patnáct minut. Dokonce se začalo řešit, jestli trasa nebyla špatně vyměřená, takový čas je přeci podezřelý. Ale tyto hlasy odezněly nejpozději v srpnu následujícího roku, kdy se Zabala stal v Los Angeles olympijským vítězem.

Mimochodem, je jedním ze čtyř, kteří v Košicích startovali. Mamo Wolde podobně jako on ještě před svým olympijským úspěchem (17. místo v roce 1966), naopak Abebe Bikila přijel na východní Slovensko už jako šampion (1961) a Waldemar Cierpinski zde běžel pětkrát, jako ještě málo známý atlet (1974, 1975) i slavný závodník (1977, 1980, 1985).

Po válce Košický maraton změnil jméno. Z původně „medzinárodného maratonu“ se stal „medzinárodný maraton slobody“, od roku 1952 pak „medzinárodný maraton mieru“ – a tento název si drží dodnes. Zároveň rostlo jeho zahraniční renomé. MMM se bez nadsázky radil mezi nejkvalitnější na světě, však tehdy se kromě maratonů na OH a ME běhalo jen málo skutečně mezinárodních závodů. Stal se i jednou z nejvýznamnějších sportovních akcí na území Československa.

Cestu do Košic si tak vedle zmíněných olympijských šampionů postupem let našli i světoví rekordmani Sergej Popov (SSSR), Buddy Edelen (USA) nebo Derek Clayton (Austrálie), stejně jako mistr Evropy Ron Hill a evropský rekordman Bill Adcocks, oba z Velké Británie.

Kuriozitou byl start prvního Američana v roce 1947. Stal se jím jistý Jock Semple a obsadil 24. místo časem 3:06:47. Nebyl to výkon, kvůli němuž by jeho jméno stálo za zapamatování. Přesto se o dvacet let později proslavil po celém světě. Byl totiž oním ředitelem Bostonského maratonu, který se snažil z trati vytlačit běžkyni Kathrine Switzerovou, jednu z prvních adeptek startu na legendárním závodě. V Košicích se představil také Hal Higdon, jeden z nejvýznamnějších běžeckých publicistů a autor mnoha knih o maratonu. Na MMM si v roce 1965 odskočil ze Západního Německa, kde si na americké základně plnil vojenské povinnosti.

Mezinárodní věhlas Košického maratonu začal slábnout na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let. Atletika se začala profesionalizovat, a díky běžeckému boomeru, který se z USA přeléval do celého světa, to platilo zejména pro silniční běhy. Najednou vznikaly velké městské závody – v New Yorku,

Západním Berlíně, Amsterdamu, Chicagu, Londýně, Rotterdamu, Paříži... Počet účastníků prudce rostl, přihlášky se počítaly na tisíce – a s tím se mohly zvyšovat startovné i prize money pro nejlepší. V takové konkurenci neměly Košice šanci. Proto od roku 1975 začínají v listině vítězů převažovat zástupci komunistických zemí.

MMM se i tak přizpůsoboval moderním trendům. V roce 1980 umožnil účast ženám a hobby běžcům (do té doby bylo nutné splnit přísný kvalifikační limit), o devět let později dal sbohem obrátkové trati a stal se z něj čistě městský maraton, se zázemím v centru.

Srovnal se rovněž se společenskými otřesy po roce 1989 a dokázal si udržet pevné místo v mezinárodním kalendáři. Sice v nabitě podzimní termínovce nemůže soupeřit s bohatšími závody a získávat vytrvalce absolutní top kategorie, přesto rok co rok láká – včetně kratších tratí – spoustu zájemců z celého světa. Kromě zástupů diváků u trati je nadchne i důraz kladený na historický odkaz závodu, o nějž se organizátoři příkladně starají. Vydávají publikace, každý ročník věnují některému ze slavných běžců minulosti a tradicí je i zahájení sportovního víkendu u známé sochy maratonce, při kterém se slavnostně zapaluje maratonský oheň.

Díky tomu, že se dodatečně do historie závodu dopočítaly i původně neuznávané válečné ročníky, kdy byl Košický maraton pouze pro maďarské běžce (resp. i pro Slováky žijící na území přičleněném k Maďarsku) a jednou se dokonce přesunul do Budapešti, se letos bude konat už sté pokračování. Nic z toho by zřejmě nebylo, kdyby se jeden sportovní nadšenec z východního Slovenska v roce 1924 nevypravil na olympijské hry do Paříže.

<https://www.olympijskytym.cz/article/okouzleni-olympijskym-maratonem-dalo-vzniknout-kosicke-legende>